

МЕЛЬНИК ОКСАНА ВІКТОРІВНА

доцент кафедри кримінального процесу, кандидат юридичних наук, доцент, Національна академія внутрішніх справ

ПОВАЖНЮК КСЕНІЯ ОЛЕГІВНА

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра Навчально-наукового інституту поліцейської діяльності, Національна академія внутрішніх справ

**БАЛАНС МІЖ ДЕРЖАВНОЮ БЕЗПЕКОЮ ТА ПРАВАМИ ЛЮДИНИ:
МОРАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

Баланс між державною безпекою та правами конкретною людини є однією з ключових проблем сучасної правової та політичної думки, що набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану. Державна безпека традиційно розглядається як фундаментальна умова існування суверенної держави, забезпечення її територіальної цілісності, стабільності конституційного ладу та захисту національних інтересів. Водночас концепція балансу передбачає не лише гарантування прав і свобод людини, а й виконання громадянами своїх обов'язків, особливо в умовах збройного конфлікту. Зокрема, відповідно до статті 65 Конституції України [1], захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є обов'язком громадян.

Попри це, права і свободи людини становлять базову цінність демократичного суспільства, закріплену у міжнародних правових актах та Конституції, яка визначає людину, її життя і гідність найвищою соціальною цінністю [1]. У цьому контексті постає складне завдання узгодження цих двох складових, оскільки надмірне посилення безпекових заходів може призводити до необґрунтованого обмеження прав людини, тоді як абсолютна пріоритетність індивідуальних свобод без урахування безпекових ризиків може поставити під загрозу саме існування держави.

Як слушно зазначає А. Романова, «у воєнний час важливо забезпечувати правомірну поведінку громадян не лише через механізми примусу, а й через усвідомлення моральної відповідальності перед суспільством і майбутніми поколіннями» [2].

Сутність державної безпеки розкривається у Законі України «Про національну безпеку України», який визначає її як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних і потенційних загроз [3]. Таким чином, *безпека не протиставляється правам людини*, а виступає необхідною передумовою їх реалізації. Водночас у практичній площині між цими категоріями виникає певне напруження, оскільки забезпечення безпеки часто потребує втручання держави у сферу індивідуальних прав і свобод, і необхідно чітко розуміти межі допустимих порушень в сфері державної безпеки.

Морально-правовий аспект цієї проблеми полягає у визначенні меж допустимого втручання держави. Відповідно до Конституції України, зокрема статті 64, конституційні права і свободи можуть бути обмежені в умовах воєнного або надзвичайного стану, що супроводжується тимчасовими обмеженнями свободи пересування, мирних зібрань та таємниці листування [1]. Деталізація цього положення міститься у Законі України «Про правовий режим воєнного стану», який передбачає можливість тимчасового обмеження окремих прав і свобод з метою відвернення загроз державній незалежності та територіальній цілісності [4]. Попри це, держава зобов'язана гарантувати дотримання базових прав відповідно до Конституції України та міжнародних стандартів. Такі обмеження мають бути чітко визначеними законом, пропорційними загрозам і застосовуватись лише на період дії воєнного стану [5].

Міжнародні стандарти, зокрема стаття 15 Європейської конвенції з прав людини [6], закріплюють, що відступ від зобов'язань під час надзвичайних ситуацій допускається лише за умови їх обґрунтованості та необхідності у демократичному суспільстві. Це означає, що навіть в умовах надзвичайних загроз держава не може діяти свавільно, а повинна забезпечувати належний баланс між публічними інтересами та індивідуальними правами.

Разом з тим, Конвенція визначає перелік прав, що не підлягають обмеженню (абсолютні права) навіть в умовах війни: право на життя (крім випадків смерті внаслідок правомірних воєнних дій), заборона катування, рабства та примусової праці [6].

Отже, баланс між державною безпекою та правами людини є складним і динамічним процесом, що передбачає постійне узгодження інтересів держави та особи. Його досягнення можливе лише за умови дотримання принципу верховенства права, чіткого нормативного регулювання та формування високого рівня правової і моральної свідомості суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96- ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Романова А. Правоохоронна діяльність і воєнний стан: морально-правові особливості. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки», 2022. № 3 (35). С. 89-94. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/dec/29213/14.pdf>.
3. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
4. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.
5. Мельниченко Б. Б. Забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні в умовах воєнного стану // *Право та державне управління*. 2023. № 4. С. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2023/23.pdf.
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : підписана в Римі, 04.11.1950 р.: в ред. від 01.08.2021 р. *Офіційний вісник України*. 2006. № 32. Ст. 2371. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

ОГАР АНАСТАСІЯ ПАВЛІВНА

курсантка 2 групи 2 курсу навчання Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

МОРОХОВСЬКИЙ МИКОЛА ЛЕОНІДОВИЧ

доцент кафедри загальновійськових дисциплін Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ТА «ВТОМА ВІД РІШЕНЬ» В ХОДІ ТРИВАЛИХ БОЙОВИХ ДІЙ

Проблема професійного вигорання та «втоми від рішень» у командирів ланки відділення-взводу-рота в умовах тривалих бойових дій безпосередньо впливає на ефективність військового управління. Безперервність бойових зіткнень, хронічна невизначеність, дефіцит часу на аналіз обстановки та необхідність постійного прийняття рішень у ситуаціях